

УДК 378

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/46-2-34>**Сергій ЯЩУК,***orcid.org/0000-0002-8309-5898*

кандидат педагогічних наук,

стажер

Асоціації «Реновація»

(Бордо, Франція) *YashchukSerhii@ukr.net*

РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ У ФРАНЦІЇ: УПРАВЛІННЯ СОЦІАЛЬНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ

Щоб краще зрозуміти проблеми, які стосуються статистичних даних захисту дітей у Жиронді, у статті визначено демографічні та географічні дані території щодо послаблення зв'язків із сім'ями (результати звіту демографа Служби спостереження (I.N.S.E.E.) та Соціального догляду (S.O.P.S.), що стосуються даних кадрового забезпечення, потрібних для того, щоб мати точний огляд інформації з захисту дітей, необхідної для Департаментської обсерваторії захисту дітей (O.D.P.E.)). У статті наголошено, що за оцінками I.N.S.E.E. станом на 1 січня 2020 р. відділ Жиронди налічував 1 633 440 жителів: менше ніж за 20 років населення Жиронди збільшилося на понад 300 000 осіб; темпи зростання населення департаменту вдвічі швидші, ніж у середньому по материковій Франції (у результаті демографічна вага Жиронди продовжує зростати – з 2,23% у 2002 р. до 2,52% у 2020 р.). Стабільне зростання населення Жиронди значною мірою пояснюється сильною привабливістю цієї території. В останні роки середньорічна чиста міграція, що налічує майже 15 000 осіб (перевищення прибулих над виїздами), становить три чверті (75%) середньорічного приросту населення цього департаменту. Щодо природного балансу, то він залишається позитивним (перевищення народжуваності над смертністю), незважаючи на тенденцію до зниження: з +4 857 у 2013 р. він впав до +3 470 у 2018 р. У статті розкрито географічний розподіл дітей та молоді в Жиронді: за даними останнього перепису населення, в Жиронді проживає 390 601 молода людина віком до 21 року, із них 55%, тобто 214 635, дітей віком до 12 років, 111 578 (28,5%) віком 12–17 років; тобто 326 213 неповнолітніх та 64 389 (16,5%) молодих людей віком 18–20 років. Помітна різниця між територіями: хоча більшість молодих людей проживає на територіях міст, деякі сільські сектори також дуже заселені, це стосується сектора Libournais. Рівень бідності в Жиронді нижчий, ніж середній для материкової Франції, хоча за останніми даними I.N.S.E.E., 12,7% від населення департаменту Жиронди, майже 200 000 людей, бідні. Однак ця цифра не виявляє великих відмінностей за типом сім'ї: бідність зачіпає лише 10,9%; серед жирондистів, які проживають у родинях, що складаються з пари з дитиною, серед самотніх батьків рівень бідності становить 26,8%. На думку автора, важливо, щоб пропозиція послуг була присутня в усіх секторах: ці питання важливі для населення сільської місцевості, яке часто страждає через відсутність доступу до соціальних послуг.

Ключові слова: система, соціальний захист, реформа, соціальний працівник, міграційні процеси.

Sergii YASHCHUK,*orcid.org/0000-0002-8309-5898*

Candidate of Pedagogical Sciences,

Intern

Renovation Association

(Bordeaux, France) *YashchukSerhii@ukr.net*

REFORMING THE SOCIAL PROTECTION SYSTEM IN FRANCE: MANAGEMENT OF SOCIAL ACTIVITY

In order to better understand the issues related to child protection statistics in Gironde, the article identifies the demographic and geographical data of the area on the weakening of family ties (the results of the Demographic Report of the Surveillance Service (I.N.S.E.E.) and Social Welfare (S.O.P.S.), concerning the staffing data required to have an accurate overview of the child protection data required by the Departmental Observatory for Child Protection (O.D.P.E.)). The article notes that according to the I.N.S.E.E., as of January 1, 2020, the Gironde department had 1,633,440 inhabitants: in less than twenty years, the population of Gironde has increased by more than 300,000; The department's population growth rate is twice as fast as the average in mainland France (as a result, the population of Gironde continues to grow – from 2.23% in 2002 to 2.52% in 2020). The stable growth of the population of Gironde is largely due to the strong attractiveness of this area. In recent years, the average annual net migration, which is almost 15,000 people (excess of arrivals over departures), is three quarters (75%) of the average annual population growth of this department. As for the natural balance, it remains positive (excess of births over deaths), despite the downward trend: from +4,857 in 2013,

it fell to +3,470 in 2018. The article reveals the geographical distribution of children and youth in Gironde: according to the latest census, Gironde has 390,601 young people under 21, of whom 55%, ie 214,635 children under 12, 111,578 (28.5%) 12–17 years, ie 326,213 minors and 64,389 (16.5%) young people aged 18–20. There is a noticeable difference between the territories: although most young people live in urban areas, some rural sectors are also very populated, the Libournais sector. The poverty rate in Gironde is lower than the average for mainland France, although according to the latest I.N.S.E.E., 12.7% of the population of the Gironde department, almost 200,000 people, are poor. However, this figure does not show much difference by type of family: poverty affects only 10.9%; Girondins living in families consisting of a couple with a child (family), in single-parent families, the poverty rate is – 26.8%. According to the author, it is important that the supply of services is present in all sectors: these issues are important for the rural population, which often suffers from lack of access to social services.

Key words: system, social protection, reform, social worker, migration processes.

Постановка проблеми. Рівень бідності в Жиронді нижчий, ніж середній для материкової Франції. За останніми даними демографа Служби спостереження (I.N.S.E.E.), 12,7% населення Жиронди, майже 200 тис. осіб, бідні.

Однак ця середня цифра приховує великі відмінності за типом сімей: бідність зачіпає лише 10,9%; серед жирондистів, які проживають у сім'ях, що складаються з пари з дитиною, серед самотніх батьків рівень бідності становить 26,8%. Еволюція захисту дітей у Жиронді містить: статистичні дані з виявлення та аналіз щодо запобігання бідності та насиллю, захист дітей удома та заходи щодо раннього розміщення й участі сімей та молоді у системі захисту дитинства. Тривожна інформація, отримана S.O.P.S., свідчить, що рівень бідності зріс на 11% у період з 2018 по 2019 рр.

Причин такого явища може бути декілька: по-перше, чисельність населення Жиронди зростає і завдяки міграційним процесам, що, безперечно, призводить до збільшення нестабільних сімейних ситуацій на території; по-друге, соціальні працівники та досягнення в галузі права сприяють кращому виявленню становища дітей, які перебувають у зоні ризику або небезпеки (Ящук, 2019: 18).

Аналіз досліджень. Питання реформування системи соціального захисту відображені в наукових працях вітчизняних та французьких науковців і дослідників, таких як: О. Бандурка, А. Блага, Б. Дрейфус (B. Dreyfus), Л. Дюбуше (L. Dubouche), Ф. Дюм (F. Dhume), Дж. Йон (J. Ion), Н. Журавська, О. Кікінежді, С. Павлиш, І. Трубавіна та інші.

Мета статті – розкрити питання реформування системи соціального захисту у Франції.

Виклад основного матеріалу. Дослідження з раннього розміщення дітей було отримано в результаті опитування керівника психіатричного відділення матері-дитини перинатальної мережі психіатрії щодо можливості передбачити догляд за дитиною в перші дні її життя. Дослідження має на меті простежити шлях дітей, народжених

у Жиронді в період 2008–2012 рр., у перші 6 місяців життя. З цього звіту випливає, що після прийняття закону від 5 березня 2007 р. щодо реформи системи захисту дітей загалом збільшилося розміщення немовлят, що є частиною загального збільшення кількості покинутих дітей у Франції. З 2009 по 2011 рр. у середньому було здійснено 24 ранні розміщення.

Слід виокремити збільшення у 2012 р., упродовж якого було здійснено 29 розміщень. Таке зростання кількості місць раннього розміщення з 2008 р. можна пояснити набуттям чинності закону від 5 березня 2007 р., спрямованого на зміцнення системи виявлення небезпечних ситуацій, пов'язаних із міграційними процесами (Шунк, 2008: 18–21).

Більшість немовлят перебувають у перші 3 місяці свого життя, зокрема 32% з них – у перший місяць життя, в сімейному будинку. Тому слід зазначити, що ідентифікація таких випадків відбувається на ранньому етапі життя дитини, оскільки лише 5% цих дітей перебувають на розміщенні у віці від 5 до 6 місяців. Не вдалося розробити конкретного батьківського профілю. Однак слід зазначити, що загалом матері мають декілька факторів уразливості (ситуація нестабільності, ізоляції або навіть «мандрівності») (Журавльова, 2021). Отже, необхідно визначити ці фактори вразливості, щоб забезпечити подальше спостереження жінки під час вагітності та народження дитини. Щодо батьків, то складно встановити їхній профіль, адже вони, як виявляється, мало присутні у житті дитини (22,2% батьків або відсутні за власним бажанням, або не знають про народження дитини).

Під час вагітності ризикований стиль життя матері часто наражає дитину на численні патології. Така ризикована поведінка може виявлятися, зокрема, в тому, що мати вживає наркотики або алкоголь. Так, 21% матерів вживали небезпечні для дитини речовини (Дюбуше, 1998: 125–127). Це дослідження показало, що 8 дітей, які потрапили до системи догляду за новонародженими, мали синдром відмінності від здорової дитини.

Виявлення небезпечних ситуацій передбачає часто неформальну передачу інформації між опікунами та Департаментом. Завдяки цим зв'язкам понад третина таких ситуацій може становити: 32% – 1 місяць; 22% – 2 місяці; 21% – 3 місяці; 9% – 4 місяці; 5% – 5 місяців до відома Департаменту. Дійсно, для 38% ситуацій спілкування відбувалося після пологів, але для 31% випадків вони були зроблені до пологів, а потім тривали.

Слід також зазначити, що коли є брати і сестри, негативна статистика зменшується, цьому сприяє підтримка родини (INSPIRE, 2019: 98). Відзначається, що 60% матерів користуються адміністративними або законними заходами щодо захисту добробуту старших дітей під час своєї вагітності. Щодо сімейних ситуацій, то лише 23% родин підтримуються державою.

Після народження дитини підтримка пар стає менш важливою, ніж підтримка самотніх матерів (Дрейфус, 2010: 131–136). Це можна пояснити, зокрема, тим, що догляд у батьківських центрах у період 2008–2012 рр. виключав батька, що могло призвести до ситуації, коли сім'ї не хотіли користуватися чи приймати такий спосіб допомоги. Так само прийом у відділенні матері-дитини не передбачає догляду за батьком.

Статистичні звіти вказують на ранні розміщення дітей у пологових будинках – 26%; інших установах – 18%; перинатальній психіатричній мережі – 7%; материнському центрі – 3%; соціальних службах (МДС) – 40%, які забезпечують до- та постнатальне спостереження за матерями.

Слід зазначити, що більшість цих повідомлень супроводжується запитом про тимчасовий наказ щодо влаштування немовляти для його швидкого захисту. Висновки статистичних звітів свідчать, що 84% дітей із зони ризику безпосередньо потрапили у розміщення: в дитячому садку/яслах – 36%; приймаючій родині – 32%; материнському центрі – 13%; центрі реабілітації матері – 3%; серед членів сім'ї – 3%; на тимчасовий денний прийом – 7%; під спонсорство – 1%; смерть дитини була зафіксована в 1%.

Це дослідження визначає два шляхи для таких дітей під час їхнього першого розміщення (від народження до 5 місяців життя): 1) розміщення в дитячій кімнаті на кілька місяців, поки не знайдеться місце у структурі раннього розміщення, що забезпечує стабільніше середовище проживання; 2) пряме влаштування у прийомну сім'ю (такі діти не проходять або дуже мало часу перебувають в дитячій кімнаті). Результати раннього розміщення немовлят: повернення додому – 25%; підтримувальні заходи держави – 56%; інші

заходи щодо батьківських повноважень – 8%; відмова від дитини – 3%; смерть дітей – 1%; усиновлення – 7%.

Отже, після первинного розміщення дитина повернулася додому в 25% випадків; 8% ситуацій стосуються випадків виходу з системи допомоги соціальної освіти, без повернення додому батьків, як частини заходу, що стосується батьківських повноважень, окрім допомоги у навчанні; 2 дітей були предметом делегування батьківських повноважень; 6 – предметом судової декларації щодо позбавлення батьківських прав через недбалість батьків та згоди на усиновлення (Дум, 2010: 24).

Підтримка держави (Дегтярьов, 2014: 12) після винесення рішення: немає підтримки – 14%; дитячий садок/ясла – 11%; громадська допомога – 18%; усиновлення – 7%; соціальна підтримка матері (АЕМО) – 50%. Тривалість раннього розміщення: не вказано – 3%; понад 2 роки – 21%; 1–2 роки – 10%; від 1 до 12 місяців – 45%; 1 місяць або менше – 21%. Закінчення терміну раннього розміщення не означає закінчення соціального догляду за дитиною та сім'єю з зони ризику.

Навпаки, у 50% ситуацій суддя встановлює АЕМО, тому автономія батьків прогресивна. Розміщення триває: лише кілька днів – у 21% випадків, кілька місяців – у 45% ситуацій; дослідження показує, що рішення про повернення додому приймається до того, як дитині виповниться 12 місяців, – 66% випадків; таке повернення додому може відбутися до матері, батька або обох батьків (Йон, 2010: 67).

З іншого боку, в 56% ситуацій відбувається розміщення дитини під опікою держави. Так, за даними на 1 квітня 2019 р., чверть дітей перебувала під опікою щонайменше 10 років. Із цього дослідження випливає необхідність забезпечення раннього розміщення немовлят. Таким чином, виникає питання про зміну статусу цих захищених дітей у дуже ранньому віці в сімейному домі, без можливого повернення впродовж багатьох років (Ящук, 2019: 16).

Виявляється, що в 75% випадків, коли розміщення зберігається, існує право доступу до дитини на користь матері. Щодо батька, то підтримка зв'язку через право відвідування становить 67% ситуацій. Слід зазначити, що це право доступу оприлюднюється так, що дозволяє присутній третій стороні (соціальним працівникам) підтримувати батьків в їхніх батьківських функціях задля безпеки немовляти (Ящук, 2016: 329). Це право на посередницький візит, наданий батькам, може бути змінено під час розміщення дитини залежно від її індивідуального розвитку та

впливу відвідувань на дитину: 68% матерів використали своє право на змінений візит порівняно з 80% батьків; 30% матерів та 38% батьків зменшили відвідування; для 13% матерів і 40% батьків візити були тимчасово призупинені.

Висновки. Отже, важливо загалом вимірювати систему захисту дітей: це впливає на управлінську діяльність (Журавська, 2012: 3–7) професіоналів (C.R.I.P), які збирають й обробляють статистичні дані, а також на діяльність всіх фахівців, сторін, зацікавлених в обробці тривожної інформації та її наслідків; робітників соціальних центрів (соціальні служби Р.М.І.), які оцінюють сімейні ситуації для підтримки сімей, що пройшли оцінювання для дитя-

чих кабінетів; керівників адміністративних служб у справах дітей, а також осіб, які приймають адміністративні рішення (дитячі інспектори), та судових органів (прокуратура та дитячі судді). Професіонали освіти (Журавська, 2012: 94), які вже працюють із сім'ями і хто отримує тривожну інформацію, повинні оцінити ризик або небезпечну ситуацію, з якою стикаються діти у світлі цих нових викликів, та запровадити нову схему управління (Журавська, 2011: 17) соціальною діяльністю. Покращення системи управління щодо визначення ризиків або небезпечних ситуацій для неповнолітніх у Жиронді логічно призводить до збільшення кількісних та якісних показників у системі захисту дітей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Журавська Н. С. Особливості методики навчання спеціальних дисциплін. *Наукові записки Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя. Серія «Психолого-педагогічні науки»*. 2012. Вип. 2. С. 93–96.
2. Журавська Н. С. Теорія і практика підготовки викладачів аграрних дисциплін у вищих навчальних закладах країн Європейського Союзу : монографія. Ніжин : Видавець ПП Лисенко М. М., 2011. 320 с.
3. Журавська Н. С. Методологія і методика навчання спеціальних дисциплін : монографія. Ніжин : Видавець ПП Лисенко М. М., 2012. 360 с.
4. INSPIRE: сім стратегій із ліквідації насильства щодо дітей / Одеський благодійний фонд «Шлях додому». 2019. 107 с.
5. Ящук С. П. Соціально-психологічний клімат педагогічного колективу: особливості стилів керівництва / Н. С. Журавська, О. В. Олещенко. *Імідж сучасного педагога*. 2019. № 4 (187). С. 15–18.
6. Ящук С. П. Складники професійно-правової компетентності майбутніх соціальних працівників. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія «Педагогіка, психологія, філософія»*. 2016. № 239. С. 329–336.
7. Dubouchez L. La dynamique des politiques sociales / M. Gerard, Paris : L'Harmattan, 1998. 235 p.
8. Dhume F. Du travail social au travail ensemble : Le partenariat dans le champ des politiques sociales. Paris : Edition ASH, 2010. P. 23–45.
9. Dreyfus B. Vademecum des collectivités locales et territoriales. Paris : Séfi, 2010. 287 p.
10. Ion J. La professionnalité éducative à l'épreuve de l'individuation. *Vie Sociale et traitements*. 2010. № 105. P. 67–79.
11. Schunk D. H. Learning theories : an educational perspective / Dale H. Schunk. 5th ed. Upper Saddle River. N. J.: Pearson/Merrill/Prentice Hall, 2008. XIV. 578 p.
12. Zhuravlova Y. The problem field of professional (vocational) education: Innovations and ways to improve. *Estudios de Economia Aplicada Open Access*. 2021. Vol. 39. Issue 5. URL: <http://ojs.ual.es/ojs/index.php/eea/issue/view/309> (дата звернення: 26.10.2021 р.).

REFERENCES

1. Zhuravska, N. S. (2012) Osoblyvosti metodyky navchannia spetsialnykh dystsyplin [Features of teaching methods of special disciplines]. *Naukovi zapysky Nizhynskoho derzhavnoho universytetu im. Mykoly Hoholia. Ser.: Psykholohopedahohichni nauky*. Vyp. 2. P. 93–96. [in Ukrainian]
2. Zhuravska, N. S. (2011) Teoriia i praktyka pidhotovky vykladachiv ahrarnykh dystsyplin u vyshchykh navchalnykh zakladakh krain Yevropeiskoho Soiuzu [Theory and practice of training teachers of agricultural disciplines in higher educational institutions of the European Union] : monohrafiia. Nizhyn : Vydavets PP Lysenko M. M. [in Ukrainian]
3. Zhuravska, N. S. (2012) Metodolohiia i metodyka navchannia spetsialnykh dystsyplin [Methodology and methods of teaching special disciplines]: monohrafiia. Nizhyn: Vydavets PP Lysenko M. M. 360 p. [in Ukrainian]
4. INSPIRE: sim stratehii z likvidatsii nasylstva shchodo ditei. [INSPIRE: seven strategies to eliminate violence in relation to children]. Odessa Charitable Foundation “Way to Home”, 2019. 107 p. [in Ukrainian]
5. Yashchuk, S. P. (2019) Sotsialno-psykholohichni klimat pedahohichnoho kolektyvu [Socio-psychological climate of the teaching staff: peculiarities of leadership styles]: ooblyvosti ctyliv kerivnytstva / N. S. Zhuravska, O. V. Oleshchenko. *Imidzh suchasnoho pedahoha*. No. 187, pp. 15–18. [in Ukrainian]
6. Yashchuk, S. P. (2016) Skladovi profesiino-pravovoi kompetentnosti maibutnykh sotsialnykh pratsivnykiv [Components of professional and legal competence of future social workers]. *Naukovyi visnyk Natsionalnoho universytetu bioresursiv i pryrodokorystuvannia Ukrainy. Ser.: Pedahohika, psykholohiia, filosofiiia*. № 239. P. 329–336. [in Ukrainian]

-
7. Dubouchez, L. (1998) *La dynamique des politiques sociales* / M. Gerard. Paris: L'Harmattan.
  8. Dhume, F. (2010) *Du travail social au travail ensemble : Le partenariat dans le champ des politiques sociales*. Paris: Edition ASH. P. 23–45.
  9. Dreyfus, B. (2010) *Vademecum des collectivités locales et territoriales*. Paris: Séfi.
  10. Ion, J. (2010) La professionnalité éducative à l'épreuve de l'individuation. *Vie Sociale et traitements*. Paris. No. 105, pp. 67–79.
  11. Schunk, D. H. (2008) *Learning theories: an educational perspective*. 5th ed. Upper Saddle River, N. J. : Pearson/Merrill/Prentice Hall. XIV. 578 p.
  12. Zhuravlova, Y. The problem field of professional (vocational) education: Innovations and ways to improve. *Estudios de Economia Aplicada Open Access*. 2021. Vol. 39. Issue 5. URL: <http://ojs.ual.es/ojs/index.php/eea/issue/view/309>.